ARHEOLOOGILISED VÄLITÖÖD EESTIS 2023

Arheoloogilised uuringud arvudes

2023. aasta jooksul esitati Muinsuskaitseametile 218 arheoloogilise uuringu teatist. Uurimist jagus kõigisse maakondadesse ja suurematesse linnadesse, kokku kaevati 230 arheoloogilises paigas. Olgugi et soojemad ajad on välitöödeks soodsamad, tehakse neid aasta ringi. Välitöid juhatas 20 arheoloogi, kes töötavad kas erafirmas, muuseumis või ülikoolis.

Viimastele aastakümnetele omaselt oli enamik 2023. aasta välitöid seotud päästeuuringutega (u 94%) ja vaid 6% uuringutest võeti ette teadusprojektide raames. Päästetöödest oli suurem osa (72%) väikese mahuga, kestes päevast nädalani. Mitu kuud väldanud päästekaevamisi oli 2023. aastal alla kümne. Sel aastal oli maapiirkonnis 57% ja linnades 43% uuringutest.

Ligi 75% uuringutest oli seotud kunagiste elupaikadega. Neist veerandi moodustasid muinas- ja keskaegsed maa-asulad, 37% uuringuist olid linnades kas linnamüüriga kaitstud alas, eeslinnades või kaitserajatistel, vähemal määral uuriti keskaegseid linnuseid, mõisaid, kirikuid, kabeleid ja kloostreid. Matmispaikadel toimus 37 uuringut (16%) ning tosinkond uuringut muud liiki muististel. Arheoloogid käisid ka kümnes piirkonnas uusi muistiseid otsimas.

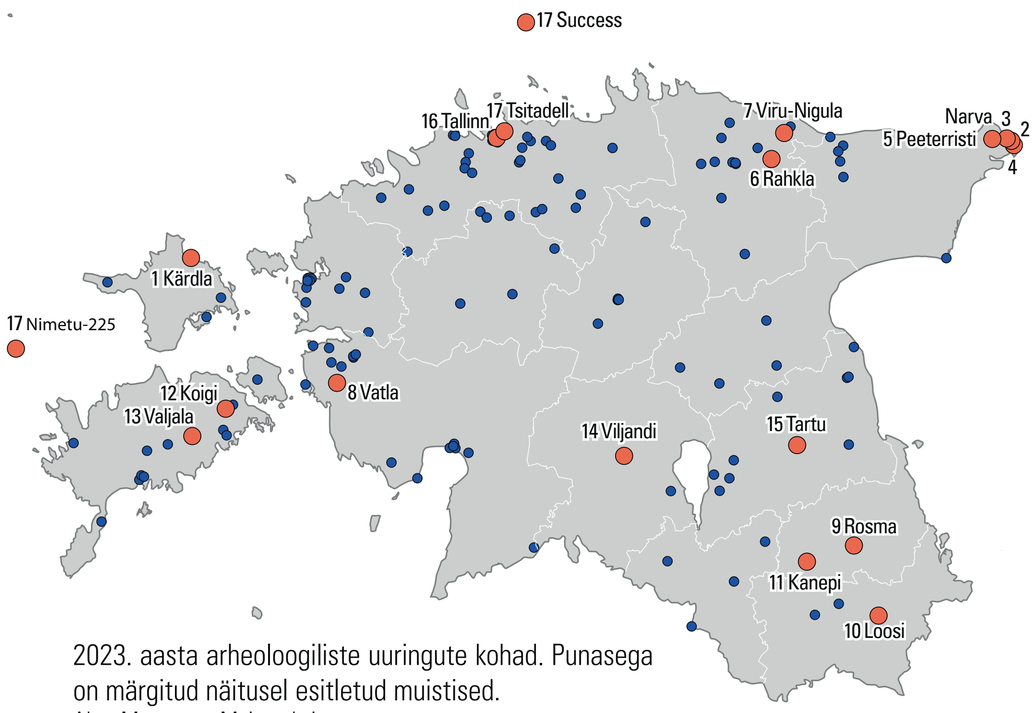

2023. aasta arheoloogiliste uuringute kohad. Punasega on märgitud näitusel esitletud muistised.
Alus: Maa-amet, Muinsuskaitseamet

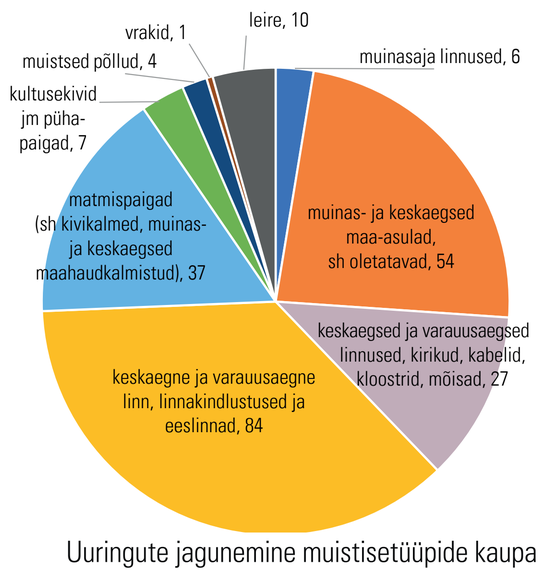

Uuringute jagunemine muistisetüüpide kaupa

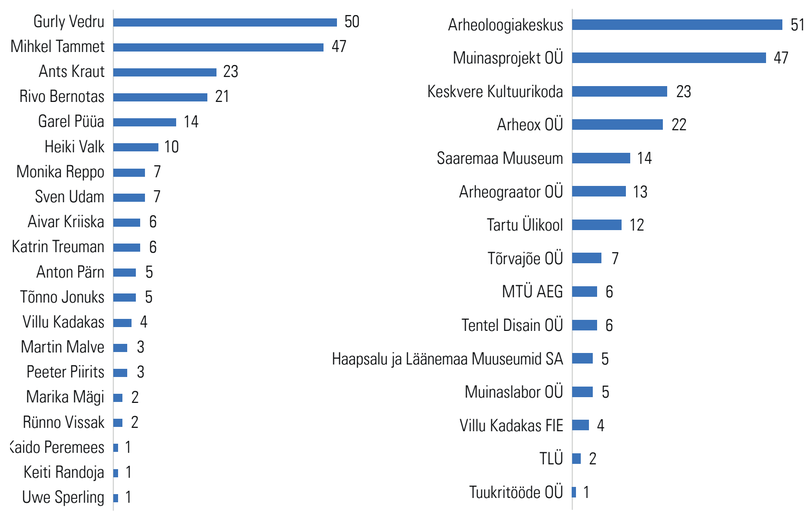

Arheoloogilisi välitöid juhtis 2023. aastal 20 arheoloogi 15 eri asutusest.

Hobiotsijate tegevus

Peale arheoloogide käivad maastikul ka hobiotsijad, kelle tegevus toob igal aastal hulgaliselt uusi avastusi. Otsinguvahendi loa omanikke oli aasta lõpu seisuga 981. Aasta jooksul anti riigile leide üle rohkem kui 150 korral, kokku üle 1200 leiu. Leidude hulgas oli asju kiviajast uusajani, nende seas nii tüüpilisi esemeid kui vahel ka mõni seni Eestist leidmata esemetüüp.

Saaremaalt Läägi külast leitud pronksiaegne putkkirves leiti 2022. aasta lõpus, kuid anti Muinsuskaitseametile 2023. aastal. Tartu Ülikooli arheoloogiaprofessori Valter Langi hinnangul esindab Läägi kirves põhiliselt Lõuna-Rootsis ja Taanis (vähemal määral ka Lõuna-Norras ja Põhja-Saksamaal) levinud putkkirveste tüüpi. Kirve külgedel esinevate ristkülikukujuliste õnaruste või uurete järgi kutsutakse seda kirvetüüpi küljeõnarustega putkkirvesteks. Need jagunevad kolmeks variandiks ning Läägi kirves esindab kõige varasemat, sirgete õnarustega vormi, mida dateeritakse pronksiaja IV perioodi (1100–900 eKr). Läägi kirves on seni esimene seda tüüpi kirves Läänemere idaranniku maades. Kuna see tüüp praktiliselt puudub ka Kesk-Rootsis ja Ojamaal, siis tõendab leid Saaremaa ülemere otsesidemeid Lõuna-Skandinaaviaga.

Aasta muistis 2024 – kivikalmed

Teema-aasta eesmärk on ühe muistiseliigi tutvustamise kaudu lähendada inimestele muistseid maastikke. 2023. aasta muistiseks valis Eesti Arheoloogide Liit muinaslinnused. Aasta jooksul valmis Google Mapsi kaart, kust iga huviline leiab teavet linnuse ajaloo ja uurimise kohta, samuti seda, kas linnusel on infotahvel, piknikukoht või tuleb olla valmis võsas ragistamiseks. Kuus linnust said ka uue infotahvli.

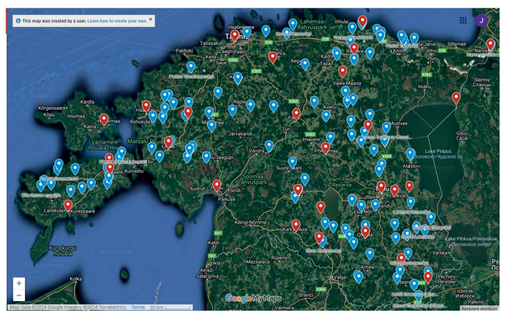

Uuri kõiki muinaslinnuseid Google Mapsi kaardilt

2024. aasta muistised on kivikalmed, mille rajamise traditsioon algas Eestis keskmisel pronksiajal (1250-850 eKr) ja kestis üle 2000 aasta. Pae- ja raudkividest rajatud kalmete ehitusstiil ja surnuga ümberkäimise tavad muutusid aegade jooksul märgatavalt. Kivikalmed on olnud ümara või nelinurkse põhiplaaniga, samuti on palju kalmeid, millel selgeid struktuure ei ole. Olenevalt perioodist maeti surnuid neisse põletamata või põletatult, samuti on toimunud ümber- ja ülematmisi.

Valdavalt asuvad kivikalmed lagedal maal: heina- ja karjamaadel ning keset põllumaid, kolmandik on praegu metsamaal ning üksikud kalmed ka taluaedades. Endistel ja praegustel põllu- ja karjamaadel asuvad kivikalmed aitavad kaitse all kultuuripärandina kaasa ka elurikkuse säilitamisele.

Vaade Rootsi kuninga hauale Varudi-Vanakülas Lääne-Virumaal (arheoloogiamälestis reg-nr 10522), mis põllutööde käigus 2020. aasta alguses suures osas ära lõhuti.

Arheoloogiamälestisena on riigi kaitse all praegu ligi 1900 kivikalmet. Maastikul asuvad kivikalmed üksi, kuid sagedamini rühmiti koos. Kalmed on enamasti u 30–300 m² suurused, kalmeväljade pindala võib ulatuda ka 10 000 m²-ni. Kokku võtavad nad Eestis enda alla aga vaevu umbes 130 hektarit.
Alus: Maa-amet, Muinsuskaitseamet

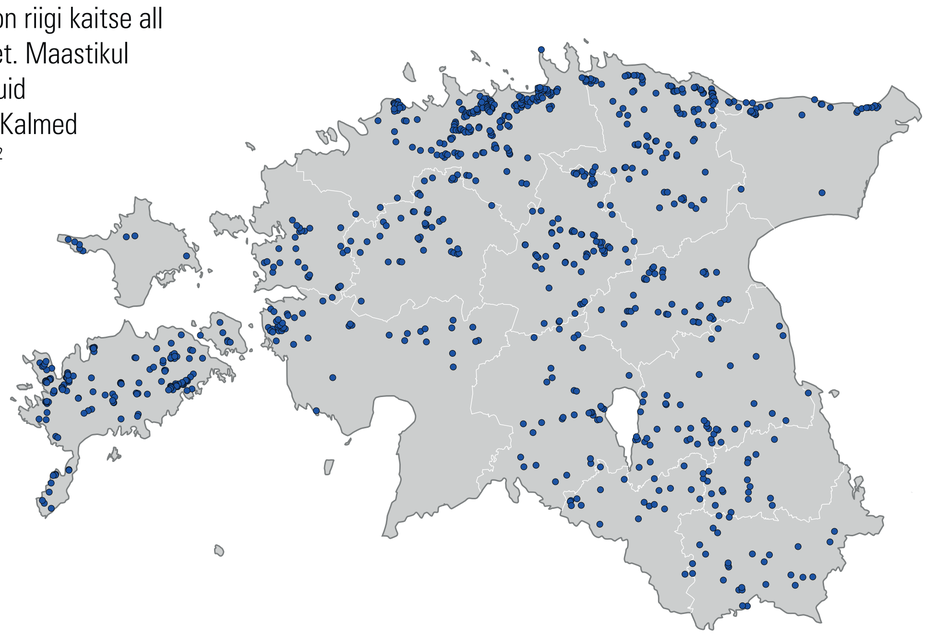

Muinsuskaitseameti tunnustused

Novembris muinsuskaitseameti aastapäeval toimunud kultuuripärandi uurijate, hoidjate ja huviliste tunnustamisel tunnustati ja tänati arheoloog Marika Mägit tema järjepideva ja kõrgel tasemel töö eest Saaremaa muististe uurimisel. Aasta leiuks nimetati arheoloogide ja hobiotsijate koostöös Virumaalt leitud 13. sajandist pärinevate hansakausside peitvara. Seda leidu tutvustame siinselgi näitusel. Eesti Arheoloogide Liitu tunnustati Eesti muinaslinnustele juurdepääsu lihtsustava Google Mapsi kaardi koostamise eest.

Korraldaja: Eesti Arheoloogide Liit
Autorid: uuringuid juhatanud arheoloogid
Sisutoimetajad: Arvi Haak (Tartu Linnamuuseum) ja Ulla Kadakas (Eesti Ajaloomuuseum)

EESTI ARHEOLOOGIDE LIIT

Keeletoimetaja: Hille Saluäär (Antenna Translations OÜ)
Kujundaja: Jaana Ratas (Ratas & Ratas OÜ)

Toetajad:
Eesti Kultuurkapital
Arheograator OÜ
Arheoloogiakeskus MTÜ
Arheox OÜ
Muinasprojekt OÜ

EESTI KULTUURKAPITAL